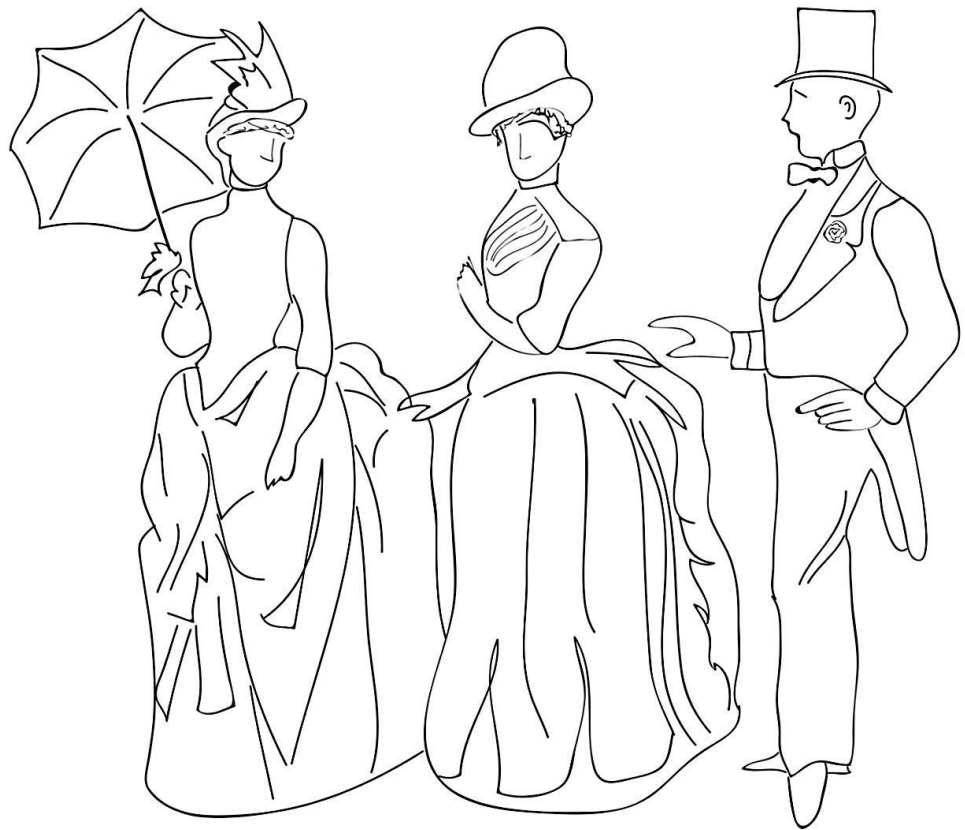

TREBALL DE RECERCA

VESTIMENTA I MODA: dos elements essencials en la història de l'èsser humà.

El vestit i la moda, sorgits de la mà de l'home, han estat uns conceptes clau en tota la seva evolució que han conviscut amb la realitat de les persones i la societat que l'envolta.

Batxillerat Social a Maristes Valldemia

Any Acadèmic 2015/2016

Autora: Sharon del Carmen GUERRERO SABIDO

Tutora supervisora: Bàrbara LÓPEZ

“Un vestit no és un tros de tela, és un tros d’ànima.”
Sharon del Carmen Guerrero Sabido

Agraïments

L’elaboració d’aquest treball no hagués estat possible sense l’ajuda de la meva tutora de recerca, la Bàrbara López, que ha sabut portar de la millor manera aquest projecte que començava amb poques idees i una llista de preocupacions per davant. Des d’aquí, gràcies per haver confiat i tractat el meu nerviosisme, i haver ajudat a expressar-me amb tanta informació i tantes poques paraules.

La guspira que va encendre la passió per iniciar aquest treball, la va encendre la Irene Sánchez, la meva companya i amiga. Gràcies per creure sempre en mi i ser una de les meves motivacions en cada passa de la meva vida. Els teus super poders sempre han fet efecte en mi.

Tot esdevé més fàcil i lleuger amb un company de viatge que t’acompanya a qualsevol lloc encara que li robis hores i hores del seu temps. Gràcies en Xavier Sirés per totes les nostres aventures i per un disseny de portada insuperable.

El meu suport incondicional, l’Helena Serrano, que ha decidit passar les seves vacances entre teles i agulles. La meva amiga i germana que és present en cada capítol del meu gran llibre. Gràcies també a la seva família per l’ajuda durant l’últim procés d’aquest projecte.

Gràcies també a l’Anna Guardiola i a la Clàudia Sans per reestructurar-me el cap unes quantes vegades, per fer-me veure que sempre hi ha una solució i que tot és millor fer-ho amb un somriure (i unes quantes rialles). A la Maria Elena pel seu consell i idees que han fet tirar endavant aquesta recerca. A la meva família per tot el recolzament i ànims durant l’elaboració d’aquest treball. A la Clara López per un regal que m’ha salvat la vida. A la Maria Aznar per unes fotografies espectaculars. A tots aquells que han cregut en mi des del principi i aquells que m’ha regalat paraules tan sàvies, una vegada més, gràcies.

“Señala al cielo y que ése sea tu límite” – Adrian Guerrero Sabido

“Un vestit no és un tros de tela, és un tros d’ànima.”
Sharon del Carmen Guerrero Sabido

Índex

1. Introducció.....	7
2. Definició de vestimenta i de moda	12
3. Història del vestit.....	14
3.1. Introducció.....	14
3.2. El vestit àrtic.....	15
3.3. El vestit tropical.....	17
3.3.1. Prehistòria	17
3.3.2. Mesopotàmia.....	18
3.3.3. Egipte	20
3.3.4. Grècia.....	22
3.3.5. Roma.....	24
3.3.6. Imperi Bizantí	26
3.3.7. Europa Medieval.....	29
3.3.8. El Renaixement.....	34
3.3.9. El barroc.....	39
3.3.10. El rococó	42
3.3.11. El Neoclassicisme	44
3.3.12. El Romanticisme.....	50
3.3.13. El segle XX: primeres avantguardes (1900-1939).....	57
4. El present: el segle XXI.....	67
4.1. La línia del temps – indumentària masculina	71
4.2. La línia del temps – indumentària femenina.....	72
5. Desfilada de personalitats.....	73
5.1. Coco Chanel	73
5.2. Christian Dior.....	78

6. Filosofia de la moda	82
6.1. Sistema de signes.....	82
6.2. Vestimenta, socialització i civilització	84
7. Part pràctica.....	86
7.1. 080 Fashion Barcelona	86
7.2. Exposició intimitats.....	89
7.3. El meu vestit de promoció.....	91
8. Conclusions	102
9. Bibliografia.....	105
9.1. Llibres.....	105
9.2. Pàgines Web	105
9.3. Imatges i vídeos.....	106

1. Introducció

La vestimenta i la moda són dos conceptes molt importants en el nostre dia a dia. Si ens parem a pensar, molts de nosaltres dediquem cada dia com a mínim un o dos minuts per a decidir quina peça de roba o conjunt lluirem avui. Potser a l'hora d'escollir aquest element que a simple vista pot semblar insignificant o de mínima importància, els criteris en els que ens basem per escollir-la seran molt diversos: la comoditat, el nostre estat d'ànim, la meteorologia, l'elegància, etc.

Pel que a mi respecta, dedico una petita part del meu temps a aquest món del vestir. Si més no, penso que és un complement important que lluïm les persones, i que, a més a més, podem canviar-lo cada dia. Gràcies a la roba que portem, ens expressem. A més, opino que és un tema molt interessant i maco de conèixer perquè molts patronatges que avui en dia vestim, un dia van tenir un significat; encara que ho desconeguem, estan inspirats en el passat.

En altres paraules, la vestimenta no deixa de ser un factor imprescindible dins les nostres vides, i no ha deixat de ser-ho des de la Prehistòria. Per això, trobo interessant conèixer i investigar com un treball tan poc costós (a diferència del treball i les hores que implica una investigació científica, per exemple) ha tingut tan de pes al llarg de la història.

Per fer aquest treball, vaig inspirar-me en unes activitats d'Història del món contemporani que vàrem realitzar a primer de batxillerat. Durant l'elaboració d'aquests exercicis sobre les continuïtats i les ruptures socials del segle XX, vaig arribar a investigar una mica sobre el moviment d'incorporació social de la dona durant la Primera Guerra Mundial i el paper de la marca Chanel dins del corrent de lluita per la igualtat de la dona. Em va semblar molt interessant com una marca tan coneguda i important del segle XXI pogués tenir una funció destacada en un tema tan delicat com la igualtat de la dona. Llavors em vaig adonar que, la roba, un element que per a molts pot fins i tot ser de poca importància i

superficial, havia sigut fonamental en aquest procés. Tot això, em va portar la curiositat d'entendre el desenvolupament del vestit, i per això, havia de retrocedir fins als seus inicis.

El meu treball de recerca tracta sobre el desenvolupament i la història de la vestimenta, i sobre com entendre i reconèixer les modes de cada època. Així doncs, la història és una peça clau dins el meu treball. Per aquest motiu, el meu projecte farà una mirada enrere per analitzar i cercar els canvis que ha tingut la vestimenta, des del seus orígens més primaris fins a les vestidures més complexes i elaborades. He de destacar que, a partir de la descripció de l'Edat Mitjana (però també Edat antiga) m'he centrat en la vestimenta europea, pel simple fet que és la que tenim les dades més a l'abast i en definitiva, és la nostra. He complementat tota aquesta recerca, amb una línia del temps visual d'il·lustracions fetes per mi amb els vestits més representatius de cada època (tan d'home com de dona), que podreu trobar en l'apartat 4.1. *Línia del temps* d'aquest treball. En darrer terme, estudiarem com és la vestimenta en el present, i a què anomenem 'moda' segons la visió de diferents professionals.

Encara més, per contrastar aquesta investigació, he afegit un apartat amb comentaris de filòsofs sobre la moda i el seu ús en algunes èpoques (5. *Filosofia de la moda*) i un altre sobre les marques més importants durant aquesta història (6. *Desfilada de personalitats*). Vull fer constar que per la redacció d'aquest últim apartat, he mirat documentals, vídeos i pel·lícules sobre els personatges més revolucionaris del sector de la moda.

Amb la finalitat de facilitar la lectura i la comprensió d'aquest treball, he elaborat un petit diccionari sobre conceptes i definicions de la vestimenta i la moda, que el podreu trobar a l'última coberta. Espero que us ajudi!

Per acabar, la part pràctica consistirà, dins del meu criteri personal, en el disseny i la confecció d'un vestit. Aquest vestit recollirà alguns dels elements que més m'han cridat l'atenció o més m'han agradat de la història de la vestimenta i la moda. Per això, calia també tenir un camp de visió des de la perspectiva professional, que he complementat assistint a

diversos esdeveniments i exposicions com la *080 Fashion Barcelona* i l'*exposició d'intimitats* que feien homenatge a la temàtica del meu treball.

Encara que una de les meves opcions és estudiar disseny gràfic, estic molt interessada en aquest món de la vestimenta i de la moda, i m'agradaria dedicar-m'hi en un futur no molt llunyà. Sigui com sigui, el meu camí porta la paraula 'disseny' escrita.

En la introducció d'aquest projecte, us he volgut transmetre una petita reflexió sobre el temps que dedica cadascú en escollir la roba que vestirà cada dia i els diferents criteris en els que ens basem per escollir-la. És cert que cada persona és un món i té la seva opinió sobre la importància que ell o ella considera que es mereix la moda, o simplement, la roba. Però al final la cosa està que cada dia ens hem de vestir.

Per a mi, la roba no només és un tros de tela, sinó que és un tros de la meva ànima. A través d'ella, m'expresso. I sé que està demostrat per estudis que la roba transmet i expressa com és una persona per dintre. Tot i així, remarco que el meu treball no intenta demostrar això. Només vull aclarir que el món de la indumentària és un ingredient significatiu que ens marca com a persones. Les persones que em coneixen poden dir que la roba que porto cada dia per anar al col·legi per exemple, em defineix. I aquí està la gràcia de la vestimenta, que a través d'ella pots expressar com ets. La roba no hauria de ser un obstacle a l'hora de presentar-nos al món, hauria de ser un bon aliat per enfrontar-nos a aquest, encara que malauradament hi hagi gent que no pugui sentir-se còmode o segur de si mateix vestint el que realment volen o són.

En primer lloc, em proposo elaborar una redacció sobre l'evolució de la vestimenta des dels seus orígens fins a l'època actual. En segon lloc, crear una línia temporal d'il·lustracions que recullin els vestits més representatius de cada època per tal de recrear un mapa mental i entendre millor i de manera més visual les modificacions d'aquest sector. Tercerament, conèixer quin va ser el moment àlgid de la moda i de la vestimenta, i conèixer el per què de la importància d'algunes marques conegudes avui i en dia. A continuació, informar-me sobre les

diferents opinions de personatges respecte al concepte moda. I en darrer lloc, crear i elaborar un disseny personal a partir dels coneixements adquirits al llarg d'aquest treball.

Tornant al tema central del meu projecte, amb aquest treball vull satisfer doncs la meua curiositat: conèixer els grans passos d'aquests dos grans mons: la vestimenta i la moda. Com vam arribar la idea de vestir-nos? Quin grau de complexitat va arribar a assolir la indumentària? Quines han sigut les transformacions d'aquest sector al llarg de la història?

Per tal de respondre a totes aquestes preguntes i aprendre una mica més sobre les memòries i biografies de la raça a la que pertanyem tots, inicio aquesta investigació amb uns quants objectius que espero realitzar al finalitzar aquesta recerca.

Una anècdota que m'agradaria compartir, va ser el dia que vaig començar a crear la línia temporal de la indumentària en dibuixos. A tots ens passa que hi ha dies que estem més inspirats que d'altres, a vegades les paraules no flueixen tan ràpid com ens agradaria. Jo, d'aquests dies, he tingut uns quants. El joc de paraules no és el meu fort: prefereixo expressar-me mitjançant els colors i la creativitat. Sempre que em bloquejava a l'hora d'escriure, ho deixava i treia els meus colors. Com podia combinar un treball escrit amb allò que més m'agradava fer? Llavors, va sorgir la idea de crear una línia temporal de l'evolució de la vestimenta amb dibuixos. Vaig pensar que combinaria molt bé amb el meu treball i, a la vegada, el faria més atractiu.

També m'agradaria compartir amb vosaltres les dificultats que he tingut durant l'elaboració d'aquest treball, com les entrevistes. Estava molt interessada en poder parlar cara a cara amb algun dissenyador de moda i que m'expliqués la seva inspiració i el procés de creació i de confecció d'una línia de moda. Per això, vaig enviar correus electrònics a dissenyadors com Josep Abril, Txell Miras i Miriam Ponsa. Justament, aquests personatges havien estat protagonistes en un dels esdeveniments als que vaig assistir: la *080 Fashion Barcelona*. Malgrat tot, no vaig rebre cap resposta. Més endavant, parlant amb el meu pare i

desesperada per no haver aconseguit cap contacte amb algun professional d’aquest sector, ell em va comentar que tenia un amic que resultava ser el cunyat d’en Custo Dalmau, el dissenyador de moda de la marca *Custo Barcelona*. El meu pare, quasi tan aclaparat com jo, va fer unes quantes trucades al seu amic per intentar aconseguir-me una entrevista amb en Custo. Tampoc va haver-hi miracles (perquè entenia el càrrec tan important de portar una marca tan famosa) i tampoc vaig aconseguir cap trobada.

Amb tot plegat, espero assolir una unió global de l’evolució del vestit al llarg de la història, fet que m’encantaria des d’un inici i que ha estat motiu principal del meu treball.

2. Definició de vestimenta i de moda

Un dels meus objectiu principals d'aquest projecte és treballar sobre la vestimenta del passat, però això no és possible sense endinsar-me dins del món de la moda. Per aquest motiu, crec que és necessari dedicar un apartat per conèixer i diferenciar els dos conceptes: vestimenta i moda.

Definició de vestimenta: (del llatí *estire*) el terme 'vestimenta' s'utilitza com a sinònim de vestit o vestidura. Un vestit és una peça o conjunt de peces exteriors que cobreixen el cos, en canvi, 'vestidura' s'utilitza més per a referir-se al vestit dels sacerdots en el culte diví.

A més a més, la vestimenta fa referència a la roba interior i al calçat, entre altres elements. Per això, podem definir aquest terme com al nombre total de peces tèxtils que s'utilitzen per protegir-se del clima (com a primera finalitat i conseqüència), per vestir-se i per pudor en un sentit més íntim.

La vestimenta permet evitar el contacte directe del fred o de la pluja amb la pell, protegir el cos de la radiació ultraviolada i les cremades produïdes pel sol, i amagar els genitals i les parts del cos que s'eviten mostrar en públic.

La finalitat de la vestimenta s'ha anat ampliant al llarg de la història, ja que especialment en els segles XIX, XX i XXI, la vestimenta ha estat utilitzada per definir i identificar les diferents tribus urbanes que han anat apareixent a la societat. Així mateix, a més de tenir una sèrie d'idees i estils de vida que les caracteritzen, han arribat a adquirir un significat “d'uniforme”.

Definició de moda: (del fr. *mode*) és un us o costum que es acceptada en una regió determinada durant un cert període de temps. És una tendència adoptada per una gran part de la societat, generalment associada a la vestimenta.

La moda pot ser definida com un mecanisme que regula les eleccions de les persones, ja que, per una espècie de pressió social, indica a la gent què ha de consumir, utilitzar o fer. La moda es converteix en un hàbit repetitiu que identifica a un individu o a un grup.

A més, es pot reflectir en certs objectes o aspectes visibles, com per exemple: la roba, pentinats... però també en maneres d'actuar i comportaments: estils de música, anar de vacances a un lloc determinat... Però en aquest treball vull concentrar-me en un dels camps més afectats al llarg de la història de l'ésser humà: la vestimenta.

La moda sol estar associada amb el disseny de roba i la indumentària. D'aquesta manera, és freqüent que s'utilitzin de manera habitual dues expressions dins de l'àmbit més col·loquial. Per una banda, ens trobem amb l'expressió “estar de moda” que fa referència quan un tipus de roba (etc...) s'ha imposat en aquell moment i es seguit per un gran nombre de persones. Per l'altra banda, l'oposat a l'anterior expressió és “passat de moda”, que transmet que qualsevol cosa, en aquest cas la vestimenta, han quedat totalment obsolets.

El concepte de moda tal com s'entén actualment, va sorgir en el Renaixement. Apareixen, així, professionals de la costura que s'esforçaven per crear vestits rics i originals, de vius colors i formes imaginatives, atorgant gran rellevància a les mànigues, els plecs i les caigudes de tela. La cort del rei francès Lluís XIV va començar a dictar l'evolució de la moda a nivell europeu.¹

---

¹ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 115.

3. Història del vestit

3.1. Introducció

Abans de centrar-nos en l'època més important de la indumentària (segles XVIII i XIX) degut al punt de màxima tensió social i pel registre de majors diferències de gènere simbolitzades mitjançant el vestit, és important retrocedir en el temps i conèixer com va començar tot. Quins van ser els motius pels quals va sorgir la necessitat de vestir-se? Quines formes i quins materials constituïen el vestit primitiu? Quins van ser els vestits més destacats de cada època? Va ser la roba el motiu principal pel qual es comencen a fer distincions dins d'un mateix grup?

Aquestes van ser unes de les moltes preguntes que vaig formular-me abans de fer la recerca d'aquesta gran història del vestit i la moda. Crec que és important comprendre i entendre els orígens de tot tema per poder arribar a desenvolupar la part central d'aquest treball amb tots els coneixements possibles. Podem classificar aquest apartat en les dues classes de vestimenta i els seus criteris: el vestit àrtic i el vestit tropical. He decidit dividir la vestimenta en aquestes dues classes perquè es podria dir que l'ésser humà ha evolucionat des de diferents punts geogràfics: un més fred i europeu, i un altre més càlid i tropical.

Vull destacar que només m'he concentrat en l'apartat de vestits, encara que al llarg d'aquesta secció podeu trobar unes taules amb una informació complementària que he trobat interessant. Aquestes curiositats les trobareu amb el nom de 'Sabies què...?'.²

Des d'un punt de vista actual, podríem dir que el criteri més evident que distingeix la vestimenta és el sexe: el vestit masculí i femení, distingint els pantalons dins del primer i els vestits en el segon. No obstant això, no podem dir que els homes sempre hagin portat peces *bifurcades*² y que les dones no ho hagin fet, els mateixos grecs i els romans portaven túniques

---

² En forma de forca de dues pues.

(“faldes”). Però no és necessari remuntar tants anys enrere, els escocesos o els grecs d'avui en dia porten també faldilles i les dones de l'Occident han utilitzat pantaló i ho segueixen fent. Per tant, podríem dir que el criteri de divisió que es basa en els diferents sexes no es confirma.

3.2. El vestit àrtic

La història de la vestimenta comença molt més abans de l'aparició de les primeres civilitzacions d'Egipte i Mesopotàmia. Gràcies a un gran nombre de descobriments, els geòlegs han pogut conèixer l'existència d'una sèrie de glaciacions en les que el clima de gran part d'Europa va ser extremadament fred. Podríem dir que el motiu principal per cobrir el cos era protegir-se del fred, ja que la naturalesa de l'*homo sapiens* no es caracteritzava per tenir una capa de pell. En canvi, els animals sí que gaudien d'aquest avantatge i els humans van adonar-se'n que podien caçar-los i matar-los per aconseguir no només la seva carn, sinó que també la seva pell. En altres paraules, l'ésser humà va començar a cobrir-se amb pells.

Però això no va ser tan simple com semblava, el fet de portar la pell d'animal sobre les espatlles els dificultava en alguns moviments i deixava part del cos al descobert. Per tant, era necessari donar-li forma. A més, va sorgir un altre problema que apareixia en quant la pell dels animals començava assecar-se i s'enduria. Era necessari trobar algun mètode per fer-les suaus i flexibles. El principal procediment consistia en una *masticació*³ de les mateixes pells, encara que un altre mètode era humitejar la pell i colpejar-la amb un mall constantment. Lamentablement, cap de les dues tècniques era suficientment satisfactori, ja que quan les pells es mullaven, s'havia de tornar a repetir el procediment.

Imatge 1. Home prehistòric una pell d'animal amb un raspador.

Més endavant es va descobrir que al fregar oli o greix de balena sobre les pells, aquestes es mantenien flexibles durant un període més llarg de temps, fins que el greix s'assecava.

---

³ Acció de mastegar o de masticar amb les dents.

També l’escorça d’alguns arbres, com el roure i el salze, contenia un tipus d’àcid que, submergint la pell dins d’aquesta, es feien definitivament impermeables i elàstiques. Una vegada preparades, s’havien de tallar i donar-los forma, moment en el que va arribar un dels grans avenços tecnològics de la història de l’èsser humà: l’agulla. Aquest invent va permetre cosir unes pells amb altres i ajustar-les al cos.

Per a l’home prehistòric, la necessitat primària de protecció es va convertir ràpidament en una forma de diferenciar-se i alhora d’agrupar-se, de manera que l’acte de vestir-se i fins i tot d’ornamentar-se, començà a prendre una altra dimensió simbòlica i a funcionar com un element diferenciador de sexe, activitats socials, edats, rols, etc.

Imatge 2. Dona de la Prehistòria cosint amb fines tires de cuir i diverses tipus d’agulla.

Taula 1. Secció ‘Sabies què...’ sobre la dinastia egípcia.

Sabies què...?

- 1.** En les societats primitives que desconeixien el teixit predominava l’anar nu⁴.

---

⁴ Degut a la poca informació que es coneix sobre la prehistòria, no és possible una llarga extensió d’aquest apartat.

3.3. El vestit tropical

3.3.1. Prehistòria

Per la gent que vivia en climes més temperats a la vora de grans valls fèrtils de rius com el Nil o Indo, la protecció contra el fred no va poder ser la raó principal per vestir-se. Al llarg del temps, van sorgir altres causes com el pudor o idees més sofisticades que basaven l’ús de la roba amb qüestions de protecció màgica.

El primer procediment que van portar a terme va ser l’ús de fibres d’animals i vegetals, pentinant-les i humitejant-les, i tot seguit, col·locant-les en fileres sobre una estoreta on s’enrotllava de manera que quedés molt tens. Així és com aconseguien que el filament s’unís per aconseguir una tela mal·leable i duradora.

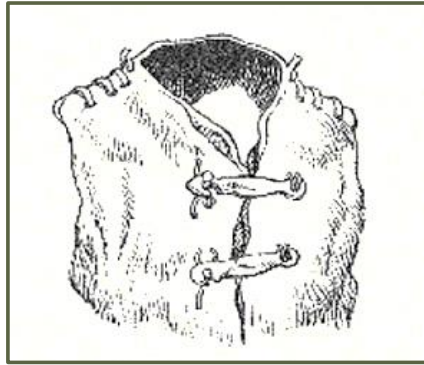

Imatge 3. Homes prehistòrics vestint amb la faldilla primitiva, el sarong.

Quan l’arribada de la vida sedentària va arribar (9.000 a 6.000 aC), l’home comença a organitzar-se socialment i s’establí en habitatges fixes envoltats de terres de pastures per als ramats. Gràcies a la invenció del teler i el fet de no haver de transportar aquestes grans i pesades maquinàries, les dones comencen a teixir la llana de les ovelles i a filar les fibres vegetals com el cotó o el lli. I així va néixer la forma més senzilla de cobrir-se: una tela que s’enrotllava al voltant de la cintura conjuntament amb una altra peça que es col·locava sobre les espatlles i es sostenia mitjançant fermalls. El **sarong** és conegut com la forma més primitiva de faldilla que cobria la totalitat o la part de les cames. De mica en mica, les capes de tela aniran augmentant de manera que es comencen a plegar i **drapar**⁵, és quan sorgeix un altre rectangle de tela sobre l’espatlla que es subjectava amb **fibules**⁶. Els egipcis, assiris, grecs i romans van

⁵ Cobrir de draparies.

usar peces com aquestes, fins que les peces de roba més ajustades i entallades eren associades a aquells anomenats bàrbars i, fins i tot, els romans van decretar la pena de mort per a aquells que vestissin aquest tipus de peces.

Imatge 4. Peça rectangular sobre l’espatlla subjectada mitjançant fibules.

3.3.2. Mesopotàmia

Imatge 5. Asurbanipal II, deNimrud. Període Babiloni (883-859 aC). Vestit masculí format per una túnica llarga amb mànigues ajustades i flocs diagonals d’un xal.

Hem de remuntar fins a l’època de la Mesopotàmia per veure que el pas de pells d’animals al teixit no va ser tan fàcil podria semblar. Els pobles mesopotàmics mostraran **faldons** amb teles de flocs imitant l’aspecte de vellons de la llana, però aquestes només les vestien les dones i els primers mandatariis, ja que els homes substituiran la seva vestimenta quotidiana per una túnica amb mànigues i botes tancades. Aquestes botes s’anomenaven **kroumir**, i era un botí curt confeccionat en suau cuir i amb una llengüeta que cobria l’empenya mitjançant fermalls brodats. És així com les classes altes (reis, sacerdots, nobles, etc...) tindran el privilegi de vestir-se en primer lloc mitjançant l’ús exclusiu de teles i matèries primeres cares i treballades artesanalment, sent posteriorment imitats per les altres classes.

---

⁶ Fermall decoratiu amb agulla i topall de retenció, fet generalment de bronze, usat en l’antiguitat per a subjectar peces de vestir.

Imatge 6. Reconstrucció del Kroumir, la sabata mesopotàmica.

Pel que fa la part de Babilònia i Nínive (1894 aC), els homes i les dones portaven el cabell llarg. S’arriassaven el cabell i la barba, i moltes vegades adornaven aquestes amb fils d’or. La forma que predominava en les tiars i adorns masculins eren testos invertits.

Els soldats vestien amb **túniques** rectangulars de mànigues llargues i estretes i amb uns pantalons llargs anomenats ‘*anaxirides*’. Les peces militars van ser des d’un principi de cuir, encara que més endavant es van cobrir amb plaques de metall.

Imatge 7. Túnica kandys dels primers mandatariis mesopotàmics.

Imatge 6. Persa portador de tributs, vestint amb un frigi.

El vestit reial estava format per una túnica anomenada ‘*kandys*’ amb àmplies mànigues que a la vegada, estava coberta per una altra **túnica** ornamentada amb figures brodades i, com que pertanyia a un primer mandatari, aquestes teles tenien flocs.

Quan els perses van envair la civilització de Babilònia (539 aC) van abandonar la seva vestimenta més abrigada ja que provenien de les muntanyes i van començar a utilitzar les túniques amb flocs típics de la terra que havien conquerit. Els perses van aportar un nou material procedent de la Xina: la seda, però van mantenir la seva gorra blanca de feltre, **frigi**, que els revolucionaris francesos adoptaran més tard com a símbol.

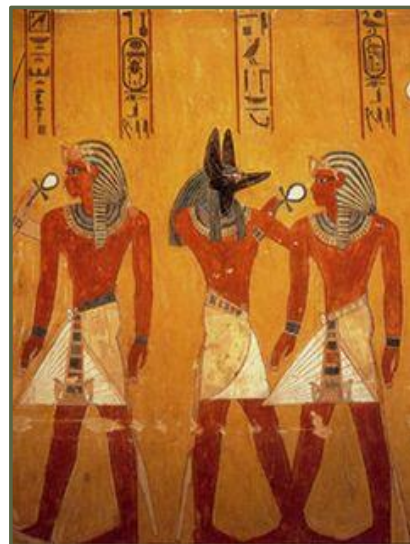
Taula 2. Secció ‘Sabies què...’ sobre Mesopotàmia.

Sabies què...

- 1.** L’element més important de l’Imperi Mesopotàmic era l’atenció i dedicació dels cabells i les barbes.
- 2.** Des d’un principi, a Mesopotàmia, es van desenvolupar les lleis sumptuàries del codi legislatiu de Hammurabi, que van induir per primer cop que les dones havien de cobrir el seu cos amb teles, inclòs el cabell si es tractava de dones castes: és en aquest moment quan comença la història del vel del cabell.
- 3.** En aquesta època, les falces eren vestides per tothom: homes, dones, rics i pobres.

3.3.3. Egipte

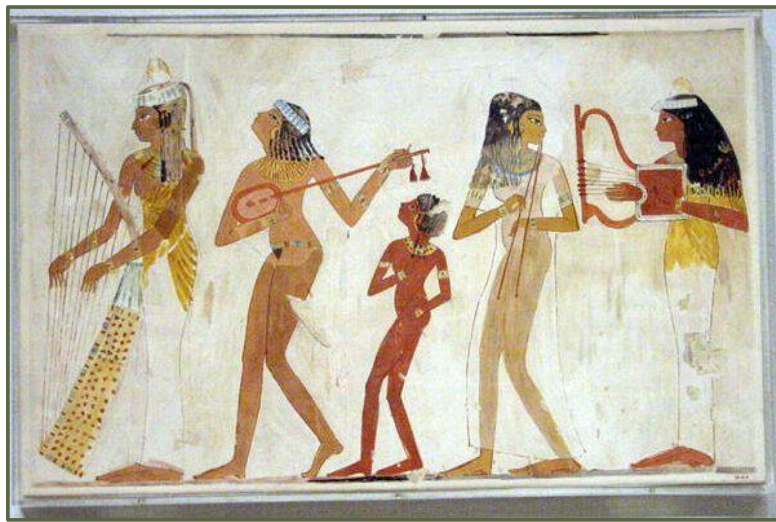
En l’antic Egipte (3.000 a 300 aC) el fet d’anar vestit era propi de la classe privilegiada. De fet, la major part de les classes baixes i esclaus anaven quasi o totalment nus. La classe alta vestia amb teles de fibres de lli, ja que a més de ser un material fàcil de rentar, era considerat un element sagrat amb el qual es confeccionaven les benes que s’utilitzaven per embolicar les mòmies. La peça més destacada durant aquesta època va ser el ***schenti***, un tros de teixit de tapall que es cenyia al voltant de la cintura amb un cinturó de cuir i moltes vegades decorat amb pedres precioses anomenades ***neket***.

Imatge 7. Pintura egípcia. Els egipcis porten el schenti amb cinturons de cuir i nekets.

Més endavant, sota l’Imperi Nou d’Egipte (1.500 a 332 aC), s’afegeix una túnica llarga i semitransparent que deixava veure el schenti de sota amb serrells a la vora, utilitzada

pels faraons i coneguda com a *kalasiris*. En canvi, les dones ho vestien de manera que quedava enganxat al cos, acabant sota els pits i subjecte amb tirants, que acompanyaven amb una capa curta que cobria les espatlles o amb un gran collar deixant al descobert els pits. A més a més, aquesta peça femenina també es podia portar acompanyada per grans collars pectorals, capes curtes o túniques semitransparents (*haik*) amb mànigues i sostinguda a la cintura. Aquestes teles eren molts fresques i de colors clars, com el blanc pur o una tonalitat marró clar, per tant, el que destacava entre la vestimenta egípcia eren d'altres elements com la joieria d'or, les pedres precioses, les perruques, els tocats i el maquillatge.

Imatge 8. Música i dansa en el Nou Regne. Dones tocant arpa, llaüt, oboè i lira amb una petita aprenent al centre. Regne de Tutmosis IV. Al voltant del 1400 - 1390 aC. tomba de Djoserkaraseneb (Tebas). Les quarta dona començant per l'esquerra, porta un vestit semitransparent, el haik. També podem observar els collars pectorals, la joieria d'or i els tocats.

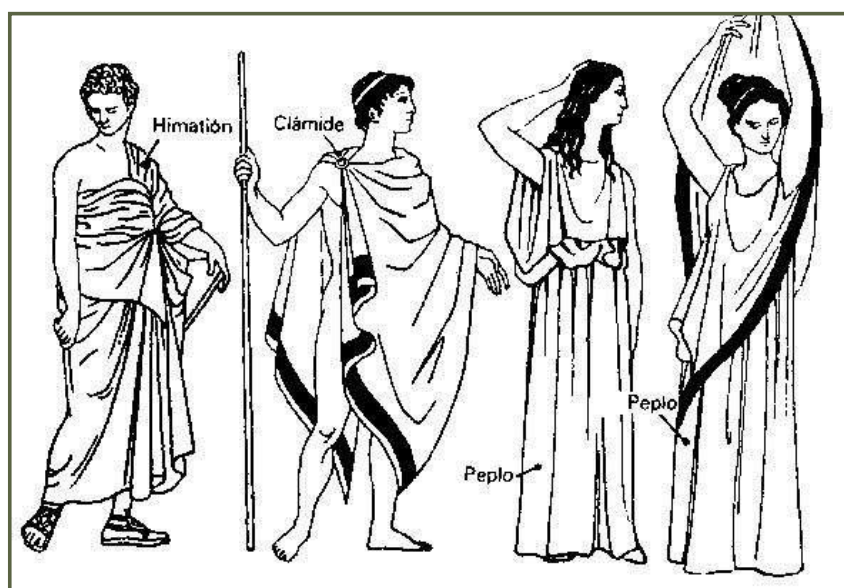
Taula 3. Secció 'Sabies què...' sobre la dinastia egípcia.

Sabies què...?

- 1.** En la dinastia egípcia es considerava que el anar vestit era un privilegi de classe, de manera que els diferenciava dels altres.
- 2.** Els egipcis consideraven que les fibres procedents dels animals eren impures, com la llana. Per aquest motiu, era un material poc utilitzat per a les seves peces de vestir, i estaven prohibides en els teixits dels sacerdots o mòmies.
- 3.** Els homes i les dones egípcies s'afaitaven el cap i el cobrien mitjançant teles de ralles, i només en les cerimònies portaven perruques.

3.3.4. Grècia

En l’època grega (2500 a 146 aC) els homes i les dones portaven una túnica anomenada **chiton**, que s’aguantava a les espatlles mitjançant agulles i generalment es cenyia a la cintura amb un cinturó o un cordó. El **chiton** que portaven els homes arribava fins els genolls i, en canvi, el de les dones arribava fins als turmells. Per sortir al carrer, les dones havien de cobrir-se amb un mantell llarg, el **pèplum**, que s’enrotllava al voltant del tors, sobre les espatlles i els braços, i que més endavant, per influència romana, cobrirà també el cap. No només les dones es cobrien amb un mantell, sinó que l’home també adoptà aquest costum per motiu simbòlic i jeràrquic. A més, la seva forma també podia variar, essent conegut com el **himation** amb una llargada de 3 metres que amagava tot el cos. També existia el **clàimide**, una peça més curta que utilitzaven els joves, els atletes i els soldats. Sempre s’ha cregut que el color que predominava en la vestimenta grega era el blanc o el color natural de la llana per les escultures antigues descobertes en el període del Renaixement, però s’ha demostrat a partir d’investigacions que les teles gregues eren de colors (vermell, groc, morat o verd) i moltes vegades decorades amb flors i animals.

Imatge 9. Vestimenta grega de l’època on apareixen les diferents peces principals: himation, clàimide i pèplum.

De mica en mica, el luxe va anar augmentant dins de la societat grega i es van començar a introduir teles més refinades, entre elles la seda, malgrat que s’intentava frenar el

luxes de les vestimentes femenines mitjançant les lleis sumptuàries. Es podria dir que el fet de tenir ‘luxes’ no implicava ‘moda’, ja que les dones a més de no sortir freqüentment, no sentien la necessitat de competir amb les altres a través dels seus vestits vistosos perquè en aquella època la dona estava subordinada a l’home, per tant, estava exclosa de la societat.

Imatge 10. Cariàtides del pòrtic sud del temple grec clàssic d'Erectèon (421-405 aC) a l'Acroòpoli d'Atenes. Aquestes figures femenines vestien el pèplum grec.

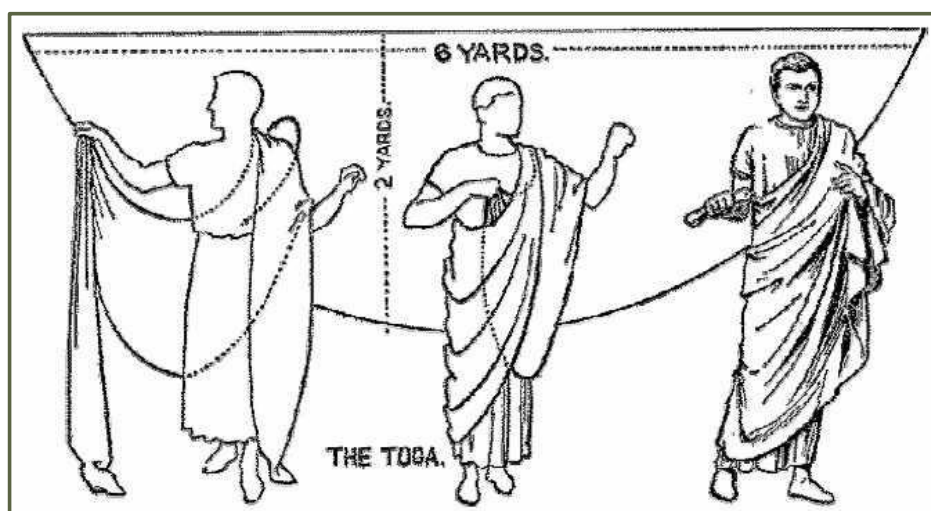
Taula 4. Secció ‘Sabies què...’ sobre l’època grega.

Sabies què...?

- 1.** Els joves grecs, quan arribaven a la pubertat, tallaven els seus cabells i els oferien als déus.
- 2.** Les cortesanes portaven a la sola del seu calçat claus, de manera que a l’hora de caminar, deixaven empremtes amb paraules com ‘seguiu-me’.
- 3.** Els barrets només s’utilitzaven per anar de viatge, encara que es portaven amb més freqüència sobre les espatlles que sobre el cap.

3.3.5. Roma

Pel que fa els romans (753 a 476 aC), van rebre una petita influència d’una antiga civilització oriental: els *etruscos*⁷. Es podria dir que els romans van adoptar-ne una peça anomenada **toga**. La toga era fabricada a partir d’un semicercle de tela, semblant a un mantell, i podia ser rectangular a vegades. I encara que aquesta era considerada una peça de vestir per a homes, les dones portaven un **vestit** molt llarg i a la vegada ajustat, sense cinturó, de mànigues curtes i una obertura a l’esquena que es tancava amb unes cintes. Tot seguit vestien sobre el vestit un **mantell** llarg i rectangular que cobria el cap si era necessari. No obstant això, els romans van adaptar la toga com una peça amb dimensions molt més amples, poc apte per desenvolupar qualsevol activitat física i utilitzada pels senadors, sempre de color blanc.

Imatge 11. Dibuix sobre la disposició d’una toga romana.

A partir de l’any 100 dC, la toga començarà a fer-se més petita i s’acabarà convertint en el *pallium* (versió romana del *himation* grec), i després en una simple banda de tela, l’*estola*. Des del començament de la República (509 a 27 aC) els homes portaven un **tapall de lli**, que es va substituir per una **túnica** cosida quan va arribar l’Imperi (27 aC a 476 dC), i a més, era corresponent al *chiton* grec. Aquesta arribava fins als genolls encara que ocasionalment, com a les noces, arribava fins els peus. La túnica era considerada com a peça única per als treballadors i

Imatge 12. Dona grega vestint una estola.

⁷ Poble estranger que entre els segles VIII i IV aC. va habitar la zona de la Toscana actual i va deixar una empremta artística fonamental en l’evolució posterior de l’art romà.

soldats, menys per als *patricis*⁸ que la vestien sota de la toga. També podem trobar variacions d'aquestes teles; per una banda, existia la *dalmàtica* que es caracteritzava per les seves mànigues llargues fins el colze i que més endavant, es va introduir com una de les vestidures de l'Església cristiana. I per l'altra banda, quan aquestes tenien brodats eren conegudes com a *túniques palmates*.

Imatge 13. Túnica palmata romana.

Les dones romanes vestien molt semblant als homes; la túnica era molt més llarga fins arribar als peus, i estaven fetes de llana, després de lli i per últim de cotó, encara que les dones riques vestien de seda. A sobre d'aquesta peça, s'incorporava l'*estola*, d'una forma molt semblant però amb mànigues. Cal destacar també que quan sortien al carrer, es vestien amb la *PELLA*, un mantell enrotllat de forma rectangular, i a més es cobrien el cap amb un vel quan estaven en públic.

Alguns historiadors destaquen que, a causa de la decadència de l'Imperi Romà, el luxe anava creixent. Això és característic de totes les crisis: necessitat de mostrar obscenitat per tal de abreujar la situació nefasta que s'està vivint. Les joies s'utilitzaven cada vegades més, les diademes es van convertir en tiars de plata decorades amb pedres precioses. Cada vegada era més comú entre homes i dones l'ús de collars, polseres, turmelleres i arracades.

El concepte de 'moda' destacava molt en l'àmbit dels pentinats de les dones. Aquests cada vegada eren més complexes i era necessari els serveis d'una '*ornatrix*'⁹ per aconseguir els 'pentinats de moda'. En són un exemple els arranjaments en forma de con, *tutulus*, o envoltant la cara

Imatge 14. Dona grega vestint una estola i pella.

⁸ Persona que pertanyia a un orde de noblesa fundat per l'emperador romà Constantí el Gran, dignitat que era la primera després de la imperial.

⁹ Perruquera que s'encarregava de pentinar i treballar la cabellera de les patricies romanes.

amb un marc de rínxols. A més, el cabell ros estava de moda i moltes dones morenes s’aclarien el cabell.

Taula 5. Secció ‘Sabies què...?’ sobre l’època romana

Sabies què...?

1. Des d’un bon principi els romans van prohibir l’ús de calçons, però a poc a poc es van anar incorporant, sent els soldats els primers en utilitzar-los.
2. Els romans, a diferència dels grecs, no feien exercici nus sinó que portaven una cotilla tova molt més moderna anomenada *strophium*.
3. Els romans més elegants s’arissaven el cabell amb pinces calentes..
4. Entre les dones romanes era molt comú utilitzar perruques.
5. Algunes participes esculprien els seus caps en dues peces: així la part superior equivalia al cabell i podia substituir-se per una altre peça amb un pentinat més a la moda.

3.3.6. Imperi Bizantí

Després que l’Imperi Romà s’expandís cap a l’est, situant la nova capital a Bizanci o Constantinoble, l’emperador Teodosi I El Gran va dividir l’imperi en dos: Occident i Orient. El primer va caure en mans dels bàrbars l’any (476 dC) i l’Imperi d’Orient va quedar aïllat i es va convertir finalment en l’Imperi Bizantí. Aquest es va veure cada vegada més afectat per les influències orientals ja que es va convertir geogràficament en el centre del comerç d’Àsia.

Imatge 15. Processó de santes de San Apolinar el Nuovo, de Ràvena, Bizanci, cap al 561. Santes amb clâmide i tablion.

La senzillesa de les peces romanes es va suplir pels elements alegres, colorits i les joies de l'Orient. Un bon exemple d'això són les túniques amb mànigues estretes que portaven adherides pedres precioses, i que s'acompanyaven amb una tela cosida a la part davantera, el **tablion**, que es vestia sobre el **clàmide**. Per acabar, es col·locava al voltant del cap una **cinta** de tela lligada al clatell, la **tràbea**, que es va substituir més endavant per una corona amb joies en el cas dels emperadors. Les dames de la cort, recollien la seva cabellera amb una **còfia**¹⁰ de seda o una xarxa de perles, costum que es va adoptar després a la resta d'Europa.

Imatge 16. Justinià i el seu seguici. Ravenna (Itàlia), Sant Vital, any 530-549. Emperador i aristòcrates amb clàmide i tablion, sobre una túnica brodada a les espatlles.

Per la resta de la població, l'abillament masculí i femení estava constituït per tres peces: la **túnica**, que aconseguia el genoll en els homes i el turmell en les dones, la **dalmàtica**, o capa de cotó o llana segons les estacions, llarga i recta però plegable, i una altra espècie de **xal** de seda recta tirada sobre les espatlles i recollida en el costat dret amb un fermall¹¹.

Els teixits eren rics i fets de materials molt variats: d'entrada la llana havia estat la fibra tèxtil més utilitzada, però el seu ús va decaure amb l'entrada del cotó i lli fi procedents

¹⁰ Toca d'abric o adorn del cap, feta de tela, randes, cintes, etc., de formes i grandàries diferents, pròpia d'algunes dones de certs indrets i de l'uniforme d'infermera, cambrera i serventa.

¹¹ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 47.

d’Egipte i la seda de Xina. El negoci de seda era llarg i car ja que era necessari travessar tot Àsia en caravanes.

Pel que fa els colors, el púrpura es va convertir en un color exclusiu per als emperadors. Moltes de les peces eren decorades amb representacions d’animals, flors o escenes bíbliques.

Recollint tot el que s’ha dit, es pot dir que el vestit bizantí es va veure afectat per una constant orientalització. Hem de traslladar-nos al segle XII per veure com es va adoptar el *caftan* persa, un mantell botonat per davant fins a baix. També es va utilitzar la *granatza*, una túnica de mànigues llargues que arribava fins a terra, d’origen assiri.

Imatge 17. La emperadriu Teodora i el seu seguici, Ravenna (Itàlia), Sant Vital, 500-526. D’esquerra a dreta, homes vestint amb dalmàtica i xal, l’emperadiu amb tablion i les dones amb càfta.

Taula 6. Secció ‘Sabies què...?’ sobre l’imperi Bizanci

Sabies què...?

1. Actualment l’Església Ortodoxa ha continuat celebrant les seves cerimònies

religioses amb els vestits que segueixen les pautes de la roba dels emperadors bizantins.

2. Segons explica la llegenda, Teodora (emperadriu i cònjuge de Justinià I) va enviar a Xina dos monjos missioners, qui van tornar amb cucs de seda amagats en una canya de bambú, amb l’objectiu que els insectes es reproduïssin i així Bizanci fos capaç de filar i teixir el seu propi teixit de seda.

3. El mètode de selecció de l’emperadriu es desenvolupava de forma molt semblant a un concurs de bellesa: es portaven joves de totes les parts de l’Imperi, sense importar la seva classe social, i després d’una primera selecció, quan quedaven les més maques, l’Emperador ofería una poma a la dona escollida.

3.3.7. Europa Medieval

Una de les grans derrotes que va patir l’Imperi Romà va ser causat per un poble identificat com a *teutons*¹². Des d’aleshores, els teutons foren una civilització molt primitiva que rebé influències dels romans pel que fa al vestit; així doncs van acabar vestint de manera semblant, encara que amb teixits més *tosc*¹³ com el *cànem*¹⁴. Cal destacar també que el poble romà va ser atacat

Imatge 18. “Les dones dels teutons defensant el Fort Wagon” (1882) de Heinrich Leutemann.

per altres poblats del nord, com els *gots*¹⁵. Aquests portaven *túniques* de lli amb mànigues, amb la vora de pell.

¹² Els teutons eren un poble germànic (113 aC). Quan van sortir del Alt Rin i Pannònia on havien viscut els darrers deu anys, van acompanyar als cimbrs (celtes del nord) en el seu atac a la Gàl·lia. Després de derrotar els romans en diverses batalles, els cimbrs van arribar fins a Hispània i els Teutons van romandre a la Gàl·lia.

¹³ Mancat de poliment.

¹⁴ Fibra tèxtil treta del cànem (herba) que serveix especialment per a fer cordes, cordills, etc.

¹⁵ Els gots eren un dels pobles germànics originaris d’Escandinàvia que van expandir-se per mitja Europa amenaçant el poder de l’imperi Romà. Durant el segle III es van dividir en dos tribus independents: els ostrogots i els visigots.

Imatge 19. Almogàver vestint una gonella de mànigues curtes amb un cinturó.

Pel que feia França i Europa Occidental (481 a 752 dC), era comú una túnica anomenada **gonella**, que podia ser de mànigues llargues o curtes i es vestia amb un cinturó. També es sap que els homes portaven una mena de calçons o coneguts com a **braies** que descendien fins als genolls, però existia una altra variació, les **garroteres**, que a diferència de les primeres eren més llargues i anaven subjectades amb unes cintes. Altrament, les dones vestien amb l'**estola**, una espècie de túnica decorada amb sanefes bordades als braços. S'utilitzaven amb fermalls lligats a les espatlles i amb un cinturó de cuir. Finalment, mitjançant un mantell, la **pal·lia**, es cobrien el cos.

A causa de la reconquesta de terres ocupades pels àrabs, la obertura del comerç amb l'Orient Pròxim i les **Croades**¹⁶, a la Península Ibèrica es van introduir les joies i els teixits treballats d'origen oriental. Les dones van començar a vestir amb el **vel mahometà** que ocultava la part inferior de la cara. Tot seguit, les túniques es van ajustar al cos amb botons als dos costats. D'aquesta manera, la part superior ressaltava la figura de la dona i les mànigues es teixien llargues i amples.

Imatge 20. Homes vestint amb braies.

L'Alta Edat Mitjana (en realitat es considera que va dels segles V al XII) (476 – 1000 dC) es caracteritzà per l'ús del **vestit romàntic de drap** que passà a ser comú a tot l'Occident. Aquest vestit s'utilitzava tant per dones com per homes, però a partir del segle XIV es va començar a diferenciar el sexe de les persones a través del vestit.

¹⁶ Campanyes militars de caràcter religiós, organitzades per coalicions d'estats europeus a fi d'alliberar la invasió dels musulmans, i sostingudes pels denominats 'estats cristians' de la regió durant els segles XI, XII i XIII.

Imatge 21. Dones durant l’Alta Edat Mitjana vestint el vestit romàntic de drap.

A més a més, a causa de la coexistència de diverses cultures dins d’un mateix territori, com és el cas de la Península Ibèrica –cristians i musulmans– es van adoptar varietat de túniques d’origen musulmà, com per exemple la *mutebag*, que era ajustada i sense mànigues, o el *morrofex* que tenia una obertura des de la cintura, deixant les cames descobertes. Els camperols vestien amb pantalons llargs i els estaments més poderosos portaven calces cenyides a les cames amb lligues o subjectades amb cintes al cinturó de la camisa.

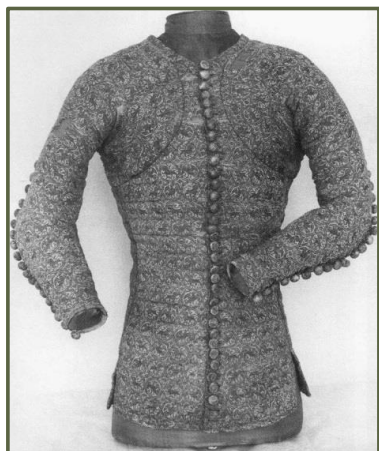
Imatge 22. La comtessa de Uta de la catedral de Naumburg (1240) vestint amb una barballera.

Cap a l’any 1130 va sorgir un nou estil en l’abillament femení: les túniques van ajustar-se als malucs i la falda adoptà plecs que queien fins arribar als peus. A vegades, la falda era tan llarga que formava una cua per darrera. La túnica exterior també es va fer més ajustada i de mànigues amples. A finals del segle XII fins al segle XIV, es vestia la *barballera*, un tocat que consistia en un banda de lli que passava per sota la barbata i pujava fins les temples¹⁷.

Imatge 23. Sofisticada indumentària d’un cavaller i la seva dama (1335-1340). La dama vesteix una túnica llarga que acaba amb una cua.

¹⁷ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 64.

Imatge 24. Fotografia d'un gipó.

Arribats a aquest punt dins la història de la vestimenta, cal remarcar que després de tants anys de guerra i d'invasions estrangeres, es pogué respirar pau i es començaren a reconstruir les ciutats, les xarxes comercials i la moneda tornà a circular. Quan va arribar el període gòtic (s. XII al XV), sorgí una nova classe social que es presentava com la més poderosa per sobre del poder feudal i eclesiàstic, la burgesia. I la vestimenta es converteix en el seu millor element per distingir-se. Els homes canviaren llavors les túniques per jaquetes curtes, els **gibons**, i els complementaren amb unes **calces** o **braies de fons pla**, que són com uns guants de cames fets de teixit de punt, col·locats una a cada cama per separat, deixant l'entrecreix descobert. A més, es cenyien al cos i es subjectaven amb unes cintes per sota els gibons. Amb el **perpunt** aconseguien que les espatlles i el pit quedessin armats.

*La segona meitat del segle XIV els vestits, tant la vestimenta masculina com femenina, van adquirir noves formes. sorgint el que podem qualificar ja com 'moda'. el gipó, conegut en aquest moment com **doublet**, estava encoixinat per davant per eixamplar el tòrax i es portava molt més curt; tan curt que els moralistes de l'època ho van denunciar com a una mica indecent. Es portava molt just, amb botons que baixaven per tot el davanter, i amb un cinturó a l'altura dels malucs¹⁸.*

Imatge 25. A l'esquerra, dos tres homes vestint el doublet.

Les classes altes portaven a sobre del gipó una peça coneguda amb el nom de **cotardia**. Aquesta peça era de coll baix, ajustada i cordada per davant fins a baix. En canvi, la cotardia de les classes baixes era molt més ampla i com que no tenia botons, es posava pel cap. La cotardia va començar a tenir coll cap al 1375. També era molt coneguda l'**hopalanda**

¹⁸ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 65.

o *gown*, que s’ajustava a les espatlles i després queia ample però s’ajustava a la cintura gràcies a un cinturó. Tenia un coll alt i pujat, que assolava, en algunes ocasions, les orelles.

Imatge 26. 'Marguerite de Flandre. Épouse de Jean de Montfort. Duc de Bretagne'. Duquesa vestint, d'interior a exterior, tassel, vestit i cotardia.

Imatge 27. 'El matrimoni de Giovanni' de Jan van Euck (1434). Giovanna Cenami vestint l'hopalanda.

Taula 7. Secció 'Sabies què...?' sobre l'Edat Mitjana

Sabies què...?

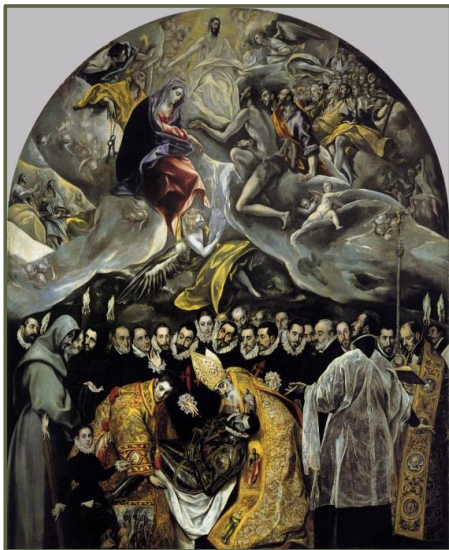
1. Els homes i les dones en aquesta època portaven el cabell llarg, però quan estaven casades el portaven recollit en una trossa, formada cargolant la cabellera, i el complementaven amb un vel en forma de turbant o bé cobrien tot el cos.
2. Els dissenyadors com Paco Rabanne, Versace i Dolce Gabbana s’inspiren actualment en el naixement de les armadures i les cotes de malla com a resignificació històrica per a les seves col·leccions.
3. Durant l’Edat Mitjana els homes anaven vestits de manera més extravagant que les dones.
4. El tocat de banyes va aparèixer entorn de l’any 1410 i tenia una estructura de filferro, com les banyes d’una vaca, sobre les quals es cosia un vel. A aquest li va

seguir el tocat de cor, sent el nom per si sol prou descriptiu.

Imatge 28 i 29. La passarel·la tardor hivern 2012/2013 de Versace. Versace reinventa les cotes de malla i les creus temples per elaborar una col·lecció protagonitzada per dones fortes i teixits igual de forts que elles, inspirat en l’Edat Mitjana.

3.3.8. El Renaixement

Imatge 30. ‘L’enterrament del senyor d’Orgaz’ de El Greco (1503-1505).

Avancem cap a l’època del Renaixement (1400 a 1600 dC) de la que podem destacar el sorgiment de la necessitat de generar estils propis per a diferenciar cada nació europea, i d’aquesta manera s’abandona el costum de vestir de forma general. Per tant, la vestimenta s’utilitzarà a fi de reflectir el poder i la riquesa de les cases regnants, com per exemple a la d’Espanya, en la que, a causa de la gran influència religiosa i l’*ascetisme*¹⁹ medieval, es renuncià als colors i es comença a marcar el color negre com a símbol. En definitiva, la indumentària es transforma en un estil totalment simbòlic a causa de la transició del poder religiós al monàrquic.

¹⁹ Manera de viure on una persona que, a la recerca de la perfecció espiritual, viu en la renúncia del mundà i en la disciplina de les exigències del cos.

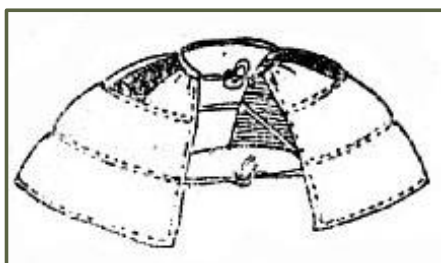
En general, les classes altes i governants introdueixen elements artificials per tal de destacar la seva posició social i accentuar les característiques pròpies de cada sexe. Aquests elements artificials són:

- La **cotilla**: Era una peça interior composta per **balenes**²⁰ que es portava a la cintura amb l’objectiu d’empetitir-la fins a 30 cm de diàmetre. Per aquest motiu, les joves tenien els ossos completament deformats, provocant-los problemes de salut seriosos. Malgrat això, aconseguien que els seus pits quedessin aixecats fins les clavícules i els seus malucs quedessin definits.

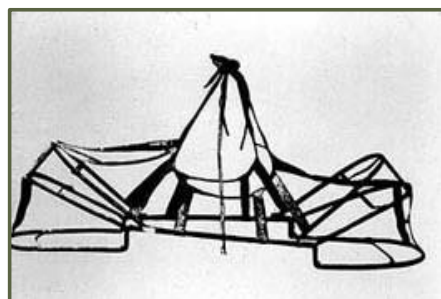

Imatge 31. Cotilla de seda del segle XVII al Museu de la vestimenta (Madrid).

- El **mirinyac**: Conegut a Espanya com a ‘carcassa de pollera’. S’anomenava així perquè estava fet amb arcs de fusta procedents de l’arbust *Verduc*. Aquesta peça tenia forma cònica i es col·locaven els arcs cosits entre ells i de manera decreixent d’amunt cap avall. Existien moltes variacions del mirinyac arreu d’Europa: ‘mirinyac de roda de carro’ a França, mirinyac italià o el ‘mirinyac de Bum-roll’ a Anglaterra.

Imatge 32. Dibuix d’un mirinyac. En un inici, la forma d’aquesta estructura era rodona i estava formada per cinc o sis cercles units per un tela encerada.

Imatge 33. Dibuix d’un altre tipus de mirinyac. En poc temps, el mirinyac va començar a aplanar-se per davant i per darrere.

Imatge 34. Alicia Maria Carpenter, comtessa de Egremont (1745), vestint un mirinyac. La seva dimensió va arribar a ser tal, que els van anomenar ‘mirinyacs amb colzera’ per la seva amplitud lateral, ja que possibilitaven a les dames reclinar els colzes sobre ells.

²⁰ Tira elàstica que s’obté de la mandíbula de la balena o es fabrica d’un material similar.

- La **gorgera**: Era un accessori rígid confeccionada per moltes capes de *batista*²¹ i lli *emmidonat*²², que es col·locava al voltant del coll amb la finalitat d'alçar el cap en una posició de desdeny i així impedir el moviment del cap. La gorgera feia que a les vestimentes femenines els escots desapareguessin i els colls de la roba es tanquessin a la gola. A més, constituïa un exemple del component jeràrquic a la roba.

Imatge 35. Retrat de François II Bunel vestint la gorgera i el seu gran vestit drapejat (1557).

Per complementar i cobrir aquests tres elements rellevants del Renaixement, les dones portaven uns grans vestits drapejats i plegats anomenats **robe**, que es deixaven oberts per davant per a que s'apreciessin les teles que lluien a sota.

Imatge 36. Enric VIII vestint amb un repón i braqueta.

A diferència de les dames, els homes van mantenir el **gipó medieval**; estret a la cintura, amb mànigues dobles i amples, de diferents colors i ple de **ganivetades** que deixaven veure la camisa blanca que es portava a l'interior o folgeries de colors. Sota aquest, es duïa els **calçons englobats** a mitja cuixa juntament amb unes mitges llargues que s'unien al gipó mitjançant les **agulletes**, unes cintes de seda. El **repón** era un abric curt però molt ample que quedava folgat a causa de portar les espases a la cintura. Les mànigues del gipó es van fer cada vegada més amples, i sovint eren mànigues dobles; les exteriors eren soltes i de diferent color. Sobre el gipó es vestia una **jacket**, que podia ser de doble tela o podia anar tancada per davant amb cintes o botons. A sobre es posava el **gown** que se subjectava sobre les espatlles i queia en amplis plec fins als peus.

²¹ Teixit de lli o de cotó amb lligat de plana, blanc i molt fi, usat en la confecció de mocadors de butxaca i robes d'ús interior.

²² Que queda impregnat de midó desfet en aigua.

Durant la segona meitat del segle XVI, la vestimenta masculina i femenina es caracteritzà per la rigidesa. Va aparèixer una **peça de l'estómac** que estava formada per un cartró i carcasses de fusta. Les faldilles es van tornar més austeres pel mirinyac.

Imatge 37. La princesa Isabel, darrera reina de Bohèmia, (1606) vestint un mirinyac rotlle.

*El mirinyac francès, que es va posar de moda cap a 1580, era més una peça de Cort. Era conegut com a **mirinyac de roda**, nom que resultava ja prou descriptiu quant al seu aspecte. Era com si la dona que l'utilitzava fos dins d'una roda, amb la faldilla subjecta a la vora exterior de la mateixa, i caient verticalment cap al terra. Podia tenir una amplada de fins a 48 polzades. Una moda més difosa, fora de la Cort, va ser la del **roll farthingale** o **mirinyac rotlle**. Era una peça de tela encoixinada amb forma de salsitxa cuita, i tenia els extrems units a la part davantera del cos amb cintes. A finals de segle, ja estava passat de moda.*²³

En la indumentària masculina, la capa, curta i repenjada sovint en una sola espatlla, començà a ser indispensable. Tenien de vegades el coll aixecat i d'altres una **esclavina**²⁴, generalment de vellut. També usaven una àmplia *jacket* que arribava fins als malucs, **cassock**, o una **gavardina** llarga i amb mànigues amples. En darrer terme, a mitjans del segle XVI, les esquenes s'eixamplen i s'afegeixen mitges llunes, estructures

Imatge 38. La reina Isabel en Blackfriars, de Marcus Cheeraerts (1600). Podem observar la indumentària masculina formada per gorgeres, capes, canions i gipons. A la dreta, observem a una dona vestint amb un mirinyac rotlle.

²³ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 99.

²⁴ Peça anàloga per a abric i adorn del coll i de les espatlles.

internes de fusta per a corregir la mesura de les espatlles.

Imatge 39. 'Richard Sackville, comte de Dorset' de Isaac Oliver (1616). Porta un coll la forma el qual és una transició entre la gorgera i un coll caigut.

A més, les calces curtes es podien portar amb *canions*, calçons que es vestien sota de les calces, eren de diferent teixit i arribaven fins al genoll. Però hi havia calçons, com els **venecians**, que eren *folgats*²⁵ i es cordaven sota del genoll amb botons. Quan eren molt folgats rebien el nom de *galligaskins* o *slops*.

Taula 8. Secció 'Sabies què...' sobre l'època del Renaixement

Sabies què...?

- 1.** La cotilla es començava a vestir a partir del moment en què les nenes celebressin els 10 anys.
- 2.** Isabel I d'Anglaterra, pressionada per les peticions de les dames de la seva cort, per tal que no es tanqués completament l'escot, dissenyà una obertura quadrada i afegí enormes colls d'encaix emmidonats que emmarcaven el rostre i s'obrien en forma de ventall. Una pel·lícula en la que podem observar aquest fet: *Elizabeth* de Shekhar Kapur (1998).
- 3.** Els homes, amb la finalitat d'assenyalar els trets del seu sexe, vestien la **bragueta**, una beina farcida de teles i decorades segons la posició jeràrquica a la que pertanyia l'individu.
- 4.** El mirinyac feia tal soroll en caminar que se li va donar el nom de 'cridaners'.
- 5.** Un home veritablement elegant necessitava tres capes: una per al matí, una altra a la tarda i una altra per a la nit
- 6.** Durant aquesta època, els homes portaven barrets tant en l'interior com en l'exterior de les cases.

²⁵ Ample.

3.3.9. El barroc

Imatge 40. 'La lliçó d'anatomia del professor Tulp' de Rembrandt (1632). En aquesta obra podem observar les grans gorgeres i les mànigues eixamplades.

Durant aquest període històric (1600 a 1700dC), es comencen a distingir diferents modificacions que van consistir especialment en el desús d'alguns dels elements més destacats a l'època anterior, com per exemple la **carcassa de balenes**, la **bragueta** i les **mànigues eixamplades**. Les **gorgeres** es van fer cada vegada més petites a França i Anglaterra. En canvi, als Països Baixos augmentaren cada vegada més.

A principis de segle, el **gibó** tenia un petit **faldó** curt en una sèrie de llengüetes, però a partir de la segona dècada, aquestes es van fer més llargues, de forma punxeguda i corbades cap a baix pel que feia la part de davant. A més, el gibó recollia un **coll** aixecat però la gorgera el tapava. Les gorgeres es fabricaven sobretot amb tela emmidonada i eren generalment blanques, encara que també se'n coneixien algunes de grogues.

A França, Enric IV a diferència d'Enric III, era un home de gusts senzills. Gens melindrós, era conegut com Le vert galant pels seus embolics; però no era aficionat a l'extravagància en el vestir i va dictar diverses lleis sumptuàries amb què pretenia, sobretot, impedir la importació de teixits cars de producció estrangera. Això va tenir la seva màxima repercussió en la vestimenta de la burgesia, els membres de la qual van començar a usar peces de llana²⁶.

Imatge 41. Enric IV de França per Frans Pourbun el Jove. Enric IV vestint una gorgera emmidonada.

²⁶ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 105.

Per tenir una idea més clara i més entenedora sobre la indumentària d’aquesta època, és de gran ajuda basar-nos en la imatge de *Els Tres Mosqueters*²⁷ i *Cavalier*²⁸: els **calçons**, el **gibó**, la **capa talla penjant d’una espatlla**, l’*Alatriste*²⁹ i les **botes embut**, que consistien en unes sabates d’ala ampla.

Imatge 42. Il·lustració dels tres Mosqueters de Maurice Leloir (1853-1940).

Imatge 43. ‘The Laughing Cavalier’ de Fran Hals.

Imatge 44. Il·lustració d’un home vestint rhinegraves.

Pel que fa a Espanya, les gorgeres es van fer tan llargues que s’acabaren afegint sobre unes **pitreres** que cobrien el pit, emmidonades i fetes amb encaix i tela. I com a conseqüència de la moda renaixentista imposada per Enric VIII d’Anglaterra, els calçons van créixer en llargada i amplada, transformant-se en **rhinegraves**.

²⁷ En francès: *Les trois Mousquetaires*, és una novel·la de l'escriptor Alexandre Dumas, publicada inicialment en el diari *Le Siècle*, entre març i juliol de 1844.

²⁸ Terme usat pels parlamentaris anglesos per a denominar als realistes, anglesos que donaven suport al rei Carles I durant la guerra civil anglesa (1642-1651).

²⁹ Barret d’ala ampla amb una ploma.

L'*armilla*³⁰ al principi era molt llarga. Arribava gairebé fins als genolls, anava cordada fins a baix i ocultava gairebé per complet els calçons de sota. La casaca era bastant senzilla, reservant-se els brodats per a la peça de sota. L'ample coll caigut va desaparèixer, ja que la casaca ho feia poc adequat, i al seu lloc es va usar una corbata, *cravat*, d'encaix o mussolina³¹.

Imatge 45. Il·lustració d'unes dones vestint amb polissó, sobrefalda i grans vestits ornamentats.

Pel que fa les dones, es va trencar la tendència de vestir amb cotilla i la silueta del cos començà a ser més natural. La gorgera es va substituir pel **coll caigut**. El vestit femení estava format pel **cos**, els *enagos*³² i el **vestit**. Habitualment, el cos tenia un escot amb una decoració d'encaix i cintes de seda per davant. Les mànigues eren amples i anaven *acoltellades*³³ o amb bandes. Pel que fa les faldilles, se'n portaven dues. La de sobre (coneguda com a *sobrefalda*) deixava veure la de sota. El mirinyac s'eixampla, cosa que fa destacar molt més els malucs i passa a anomenar-se **polissó**.

Taula 9. Secció 'Sabies què...' sobre l'època del barroc.

Sabies què...

1. Enric IV, a diferència d'Enric III, era una home que vestia de manera senzilla i s'oposava a qualsevol vestit extravagant. Per això, va dictar unes lleis sumptuàries que impedièren principalment la importació de teixits cars de producció estrangera.
2. Les 'botes embut' no són més que unes botes de muntar però que a partir del 1610 també es van usar a les ciutats i a l'interior de les cases.
3. Les perruques masculines del segle barroc, a més de portar capes i capes de cabell artificial, també s'empolvoraven amb diferents productes específics.

³⁰ Peça de vestir que cobreix el pit i l'esquena, ordinàriament sense mànigues, que es porta dessota l'americana, el jaqué, la levita, etc.

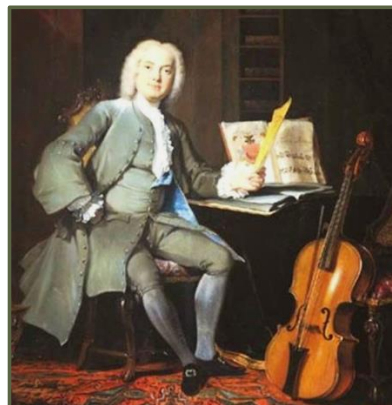
³¹ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 118.

³² Peça de vestir interior femenina consistent en una faldilla de roba blanca, generalment amb farbalans.

³³ Adornar (un vestit) fent-hi talls o obertures semblants a ganivetades.

3.3.10. El rococó

En aquesta etapa artística i cultural (1725-1775), l’hegemonia en la moda la va marcar la moda francesa. Pel que fa als homes, la seva roba interior estava formada per dues peces de lli que, segons la seva finor, determinava la seva posició social. Per una banda, la **camisa** de mànigues llargues i amb coll, i per l’altra, els **calçotets**, que no eren curts com els que es porten actualment, sinó que eren llargs fins als genolls. No obstant, només els homes de classe alta hi superposaven una **camisola**. En el Rococó, també eren molt importants les **mitges** perquè *unes cames ben formades contribueixen molt al bon semblar masculí*³⁴, la **casaca**, la **jupa** i els **calçons**.

Imatge 46. Cornelis Troost, 'Jove', 1736, (Rijksmuseum) ensenyant la casaca, la jupa i els calçons.

Imatge 47. Dama del Rococó amb un pentinat anomenat 'Victoria' i lluint un vestit de l'època. Vista en la revista 'Galerie des Modes' (1778).

Així doncs, les peces masculines del segle XVIII van tendir cap a la simplificació: menys colors, menys brillants, pocs adorns i augment de la rigidesa. D’aquesta manera, la casaca s’incorpora un **coll de tireta** (1740) i un **coll amb volta** al final de la centúria. En conclusió, l’home renuncia a l’ornamentació en el vestit.

A diferència dels homes, les dones no van abandonar la complexitat dels seus vestits i van néixer diferents models característics de cada país d’Europa. La roba interior s’ajustava a la pell a través de la **camisa**, que era llarga fins a sota dels genolls i tenia mànigues. De la cintura als turmells, el **enagos**, i a sota, res. Aquestes dues peces, la camisa i el enagos, estaven fetes de tela blanca de lli, generalment fines. Tot seguit, s’usava un cos amb balenes sobre el tors, sense mànigues, amb

³⁴ LA MODA EN ESPAÑA DURANTE EL SIGLO XVIII, Amelia Leira Sánchez, Indumenta, n.º. 0, 2007, pàgina 87.

cordons: la **cotilla**, que duia **xarpelleres**³⁵ per adaptar-la a la cintura. *Sobre els malucs, una armadura feta amb balenes o amb canyes que buidava la faldilla en els costats: el **mirinyac**. Sobre les cames, **mítges** de seda, llana o cotó, que tenien menys importància que les dels homes, ja que no es veien gairebé mai*³⁶.

Els vestits sencers o la combinació de gipons i faldilles, que en aquella època eren conegudes com a **casagues** i **basquiñas** en castellà, formaven la roba exterior. Ambdues, necessitaven una peça triangular que amagués però que, a la vegada, adornés la cotilla quan el vestit s’obria en forma de V: el **pitet**, una tela molt ornamentada.

Cal fer especial esment al **vestit a la francesa** o **bata**, que es va convertir en el vestit més espectacular i característic del Rococó. El que diferencia aquesta peça dels altres vestits de l’època, eren els plecs de l’esquena, doncs neixen a l’escot i es vessen fins a terra com un mantell continu. Aquesta esquena contínua feia recordar les bates que s’empraven per a la casa i, per aquest motiu, els vestits a la francesa van ser denominats també bates

Imatge 48. Vestit a la francesa de Madame de Pompadour, cèlebre marquesa que va imposar l’ús d’aquest vestit en els seus inicis.

En poques paraules, les dones durant aquest període, van lluir extravagants vestits, carregats amb molta ornamentació. És per això que havien de dedicar tant de temps a la preparació d’aquest. En canvi, els homes començaren a tendir cap a la simplicitat i senzillesa de la seva vestimenta.

³⁵ En el cos d’un vestit, peça o cadascuna de les peces que pegen des de la cintura fins una mica més avall.

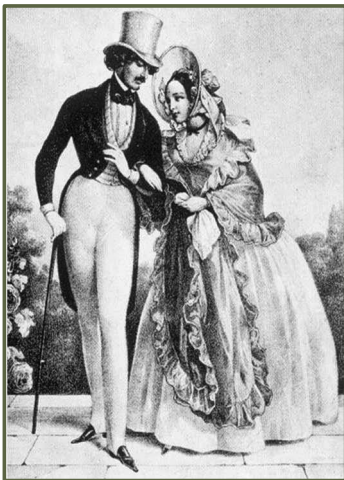
³⁶ BREVE HISTORIA DEL TRAJE Y LA MODA, James Laver, Ediciones Cátedra, 2005, pàgina 134.

Taula 10. Secció ‘Sabies què...’ sobre l’època del Rococó.

Sabies què...

- 1.** En aquesta època, la perruca va decreixer fins que es va arribar a combinar amb un **barret de tres pics**.
- 2.** Les dones en aquest temps, havien de repetir cada matí l’operació de cosir el **pitet** a la **cotilla** davant dels seus tocadors.
- 3.** La pastisseria va inspirar a l’estil rococó: els vestits exhibeixen tons suaus i clars. Gràcies als avenços químics van permetre en aquest segle l’elaboració de colorants de tonalitats subtils.

3.3.11. El Neoclassicisme

Imatge 49. Figurí de ‘La Silfide’, revista de 1848.

Hem arribat al punt més important de la història de moda i de la vestimenta: el segle XVIII, degut al punt de màxima tensió social a través de les revolucions i la cobdícia sexual que determina la indumentària d’aquest temps.

La societat contemporània es divideix en masculina i femenina, pobres i rics, ja que és una època on es registra majors diferències de gènere simbolitzades mitjançant el vestit i cadascun dels seus elements: la forma, el color i la matèria.

Però també cal destacar que, molts d’ells, lluitaran pels seus drets, contra la dominància de les classes socials altes. Al mateix temps, les dones lluiten contra els homes pels seus drets civils. Tot això, quedarà reflectit en el vestit civil. Arribat fins aquest punt, els intel·lectuals neoclassicistes van començar a qüestionar-se les funcions de la indumentària. Finalment, es va atribuir al vestit un codi de finalitat social.

En 1789 va esclatar la Revolució Francesa, i la moda va esdevenir un instrument de propaganda ideològica de la nova etapa. Els revolucionaris van manifestar el seu esperit rebel i el seu rebuig a la vella societat mitjançant a la simplificació dels vestits i altres ornaments.

Aquells que portaven complicats i extravagants vestits de seda eren considerats enemics de la Revolució.

Abans d’endinsar-me profundament dins d’aquest subapartat, crec que per fer més entenedora aquesta explicació, és millor començar per les influències sobre la forma que van adoptar cadascun dels vestits masculins i femenins.

Imatge 50. Prssa de Bastilla, 14 de juliol de 1789 (París, França).

Imatge 51. Marie Taglioni vestint amb un vestit de cosset i tutús blancs: la sílfide.

Pel que fa les dones, el Neoclassicisme (1775-1825) va estar marcat per un ideal femení que va sorgir quan *Marie Taglioni*³⁷ va estrenar el ballet *La Sílfide*³⁸ amb un vestit de cosset i tutús blancs: la sílfide. La sílfide va convertir-se en un símbol del ballet romàntic i de la pròpia dona.

Des de llavors, la indumentària del ball va seguir estrictament les pautes que va marcar la sílfide. Recordem que en el segle XVIII, els balls civils eren molt importants ja que servien per establir unions matrimonials. El principal propòsit de les dones era casar-se i per això donaven una gran consideració al fet d’apropar-se a l’ideal femení de la societat, en aquest cas, el d’una ballarina.

³⁷ (23 d’abril de 1804, Estocolm, Suècia - 24 d’abril de 1884, Marsella, França) va ser una ballarina europea. Va crear un delicat nou estil, caracteritzat per salts flotants i postures balancejades del ballet romàntic.

³⁸ És un dels més famosos i representatius del ballet romàntic. Va ser estrenada a l’Òpera de París el 12 de març de 1832, interpretant el paper principal Marie Taglioni. El llibret, original d’Adolphe Nourrit, està inspirat en Trilby, un conte de Charles Nodier.

Ens trobem en un moment en el qual la dona és descrita com un ésser fràgil, sensible i senzill, i les òperes i el ballet descriuen aquest perfil. Si més no, l'editor de *'El Pensil del Bello Sexo (1845)'*³⁹ reflecteix aquesta debilitat de la figura femenina que va quedar fixada més endavant:

“Por lo que respecta al físico, os veo cual vosotras os veis, es decir, hermosas y débiles; llenas de gracia cuando no sois bellas, y de algo que se asemeja a la gracia cuando pasó la edad de ser graciosas; pero débiles siempre, amigas mías; siempre necesitadas del amparo que os deben de justicia los fuertes. Nacida la mujer para compañera del hombre, y este para compañero de aquella, ¿quién debe ser el jefe, el presidente de esa asociación necesaria? Los dos no pueden serlo, es imposible. ¿Lo será la del cabello largo, la de tez sonrosada y purísima, la de rasgados y vivaces ojos, la de pequeña boca y lindo pie, la de voz delicada, pulso débil, miembros hechos a torno, seno turgente, frágil vigor, salud sujeta a duda? Ah! vosotras sabéis que la cuestión no es en esta parte dudosa; pero queréis un guía, no un tirano; un verdadero protector, no un déspota... ¿Y qué fuerte merece el nombre de tal, cuando lo es a costa del inerme?”

Imatge 52. Revista 'El Correo de la Moda' segle XVIII.

Com hem pogut veure, durant l'edat contemporània estava de moda anar al teatre i a l'òpera, que estaven inspirats en els temps passats. Això va encaminar la moda civil cap a una recerca de la perfecció indumentària del passat. En són un clar exemple els balls de disfresses que van fomentar el gust pels vestits dels nostres avantpassats, que finalment es van convertir en un pòsit de la vestimenta quotidiana.

D'altra banda, la història del vestit civil masculí segueix la línia del **vestit militar**. Per aquest motiu, l'edat contemporània no trenca aquests esquemes i es

³⁹ Neix a Espanya durant els anys trenta i es defineix des de l'inici de la seva publicació com a periòdic "dedicat exclusivament a les dames". La redacció de 'El Pensil del Bello Sexo' estava formada per escriptores i escriptors agermanats i interessats pels problemes que afectaven la dona.

vesteixen peces com les **saharianes**, les **jaquetes militars**, **pantalons de set butxaques** i **caçadores** de cuir. També, veurem que els anys posteriors a la Revolució, el **pantaló llarg** (o simplement, pantaló) es convertirà en un signe progressista i eliminarà els calçons de l'edat moderna. Una vegada feta aquesta petita introducció, continuem amb el nostra anàlisi de la indumentària al llarg de la història de la humanitat.

Imatge 53. 'Murat' per Girodet (1810) amb el vestit que imitaran els xandalls Adidas.

Per començar, en la primera etapa del Neoclassicisme comprèn del 1775 al 1795, es manifesta una clara presència de les modes angleses pel que fa la vestimenta femenina. Entre elles podem destacar el **vestit a l'anglesa** que estava format per una bata que incorporava balenes i d'aquesta manera, es podia prescindir de la cotilla i el pitet. Aquest vestit es caracteritzava per l'agulló que el gipó d'aquesta bata dibuixava sobre la part posterior de la cintura. L'ampli escot agradava vestir-lo amb un subtil **mocador**. El vestit a l'anglesa era conegut a Espanya com el **vaquer a l'anglesa**.

Imatge 54. Rose Adelaide Ducreux (Autoretrat, 1791, NY Metropolitan). Un mocador a l'escot del vestit a l'anglesa.

Imatge 55. Vestit camisa amb el gran llaç a la part posterior.

El **vestit camisa** era un vestit d’inspiració infantil imitat per les mares que tenien un gran llaç de tòrax, com si es tractés d’una faixa de seda. Això, accentuava l’aspecte infantil. Quan el fred arribava, aquest vestit es complementava amb una jaqueta curta (**pierrot spencer**) o un abric llarg, el **redingot**, d’inspiració anglesa de la vestimenta masculina militar. No obstant, el vestit camisa d’estil imperi (1795-1825) començà a **encallar-se**⁴⁰ sota el bust i s’abrigava amb les jaquetes **spencer** (moltes vegades ornamentades a les espatlles: **jockeys**), llargs abrics de tall masculí, el redingot, o el **jaqué**. Aquesta última, era una peça de vestir que cobria el tronc, amb dos faldons tancats que disminuïen gradualment d’amplària i queien per darrere fins més o menys prop del genoll.

Imatge 56. Vestit amb pierrot spencer.

Imatge 57. Vestit camisa d’estil imperi, (Rouget, Mlles. Mollien, 1801).

Imatge 58. Vestit amb redingot.

Per un altre banda, la moda masculina té una gran afinitat a la moda femenina, en particular en l’ús de les **casagues** a l’inici del segle XVIII. D’aquesta manera, quan s’introdueix a França el **redingot**, tant homes com dones el vesteixen, quan l’Imperi marca tendències de vestits cenyits sota el pit (com el vestit a

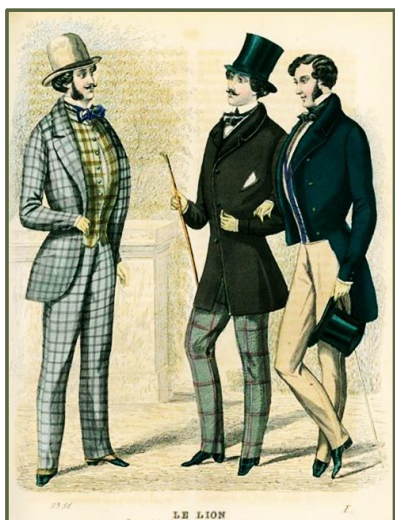

Imatge 59. Dibuix d’una dona i un home vestint la moda de l’any 1784.

⁴⁰ En indústria tèxtil, retòrcer (dos o més fils) cadascun dels quals està format per dos, tres o quatre caps retorçats.

l’anglesa) l’aixovar masculí ho imita i s’escurça les jupes i les armilles en aquesta part del cos.

Imatge 60. D’esquerra a dreta, dibuix de tres homes vestint jaqué, levita i frac.

La indumentària que sorgeix de la Revolució Francesa va inspirar-se en els estils anglès i polonès, que va canviar totalment el vestit masculí. La casaca brodada de seda d’èpoques anteriors va ser substituïda per el **redingot** i les seves variants: el **frac** i la **levita**. El redingot formava pel darrera grans plecs, tenia mànigues estretes i havia de tancar el cos molt just. La levita era semblant al redingot, però sense plecs, i el frac, més simplificat encara.

Altament, entren en joc els **pantalons**, estrets o amples, segons la tendència marcada no només per la moda, sinó per la societat. S’ha de tenir en compte que el desús de la **perruca** i el foment de la crecscuda del pèl al rostre, donava en aquell moment un caràcter completament nou i singular a la figura masculina. L’any 1794, el *Diario de Barcelona* publicà un escrit de col·laboració en el qual es defensa l’estil dels **petimetres**⁴¹ i l’ús dels pantalons:

"Jo resolc que els pantalons són més còmodes que els calçons, perquè no hi ha necessitat de sivella al genoll, a més hi ha l'home vestit amb més promptitud, el que importa particularment á els militars, (...) Ara bé; els pantalons i les calces dels petimetres són molt estrets. (...) Jo pregunto: i per què portem les mitjanes ajustades a la cama? Per què la casaca i l'armilla es fan ajustats al cos? "

El redingot, el frac i la levita són, doncs, les peces fonamentals de la indumentària masculina que van continuar vigents fins el segle XIX.

⁴¹ Persona que es preocupa molt de les seves bones formes i de seguir les modes.

Imatge 61. Capa espanyola o 'madrilenya' de l'any 1832.

De la mateixa manera que havíem dit que la moda masculina i la moda femenina estaven entrelligades, el **jaqué**, també conegut com a **americana**, era una de les peces característiques de la indumentària contemporània masculina.

Pel que fa la vestimenta d'abric, s'usava la **capa** (amb precedents en segles anteriors) tirada o de gran amplària, i l'**espanyola** amb valona que va ser coneguda com a capa

Taula 11. Secció 'Sabies què...' sobre l'època del Neoclassicisme

Sabies què...?

1. Actualment, la sílfide inspira encara molts vestits nupcials.
2. Durant la lluita pels seus drets civils contra els homes, les dones els hi van prendre la seva indumentària simbòlica: el pantaló.

3.3.12. El Romanticisme

Imatge 62. 'La vicaria' de Marià Fortuny (1867 – 1870).

En el període romàntic (1825-1870) la moda començà a tenir un pes notable dins la societat, accentuant-se una certa tendència a estabilitzar-se. També, començaren a aparèixer la figura dels petimetres i **gomosos**⁴² que canvien el seu nom i són coneguts per *lions* i *fashionables*.

Cal remarcar que, pel que fa les dones, tant la seva roba exterior com interior tingueren tenen un paper fonamental en el món de la vestimenta i de la moda. Sota les seves vestidures, portaven grans quantitats de capes que constituïen un vestit invisible. És més, a

⁴² Molt afectat en l'ús rigorós de les modes.

part de la **cotilla** i la **camisa**, que en aquell moment eren considerades peces de roba interior, les dones duïen un gran repertori de llenceria: ‘*Largos pantalones con vuelos de encajes, enaguas de franela, un refajo de tres anas y media de ancho (4, 20 metros), una falda acolchada hasta la altura de la rodilla y desde ésta cruzada de ballenas distantes un palmo una de otra, unas enaguas de hilo muy almidonadas con tres volantes muy almidonados también, dos refajos de muselina y por último una falda.*’ (La Moda, 1925, VII).

A continuació, he elaborat una llista de les peces de roba interior pròpies d’aquest període:

- **La camisa o cosset de sota:** Aquesta camisa correspon amb la que actualment anomenem brusa. El que la diferenciava de la camisa masculina, era la seva estructura ajustada i la seva ornamentació.
- **El camisó i samarreta:** Eren la mateixa cosa.
- **L’armilla:** Aquesta servia com a samarreta per dormir.
- **Els calçotets i pantalons a la turca:** Aquest model de roba l’utilitzaven sobretot els homes, ja que les dones ja disponien d’una cotilla per aprimar la cintura. I els pantalons a la turca eren uns pantalons bombatxos que solien utilitzar-se sota els vestits de ball.
- **La cotilla o gipó interior:** La seva funció era reduir el volum del tòrax i el perímetre de la cintura.
- **La crinolina:** Enagós rígids de crin i lli destinats a buidar la falda.
- **El mirinyac o polissó:** Eren peces amb una curvatura interior que funcionava, igual que la crinolina, per buidar la falda.

Imatge 63. Petit Courrier des Dames (1850).
Dones lluint faldes amb crinolina i volants.

Imatge 64. ‘Marquesa de la Solana’ de Goya (1745 – 1795). Marquesa lluint una mantellina.

Una de les característiques més importants de la vestimenta romàntica femenina és que ve determinada per la cintura i el rostre. En un principi, el **cosset** s’amagava mitjançant les mànigues o un **fulard**⁴³, però quan aquest es veia, el seu escot tenia forma de cor. Les mànigues del vestit eren molt amples en el bíceps i era conegut per diversos noms: **globus**, **pernil**, **boina** o ‘**a la boba**’, aquesta última duia una sobremàniga transparent. Les faldilles sempre portaven cinturó, estaven molt ornamentades per la part de sota i aquesta era llarga fins tocar a terra; amb excepció de les faldilles teixides des dels anys 1836 i 1837, que deixaven veure les sabates. També, era molt freqüent utilitzar capes i **mantellines**⁴⁴, que es van posar molt de moda en tota Europa durant la dècada de 1830. En conclusió, la vestimenta femenina durant el Romanticisme dibuixava la figura d’una dona amagada entre teles i teles de roba, fins i tot, l’ús de les **capotes**⁴⁵ dificultaven veure el rostre de la dama.

Imatge 65. Caricatura de George Cruikshank (1882). Dones lluint vestits amb mànigues pernil.

Durant el Romanticisme, es podien distingir quatre tipus de vestits de matí: el **pelisse-robe** que s’utilitzava per estar per casa, el **redingot** per anar de passeig, el **vestit rodó** que estava més ornamentat i s’utilitzava per les tardes, i el **pentinador** era un vestit més informal que es duia pels matins. Cal destacar també, dos tipus de vestits que es lluien bastant durant les nits de gala: els

Imatge 66. Il·lustració d’una dona lluint el pelisse-robe.

⁴³ Gran mocador quadrat usat per les dones per omplir a l’escot d’un cosset.

⁴⁴ Peça de seda o de randa usada per les dones per a cobrir-se el cap.

⁴⁵ Barret lleuger de dona fet de palla, de roba atavellada, calada, etc.

vestits amb berta o **vestits sense berta**. El primer estava adornat per l’escot i duia a joc volants a la falda i el segon, no en tenia. Però en definitiva, els vestits de nit eren bastant escotats i els escots es duïen per sota les espatlles.

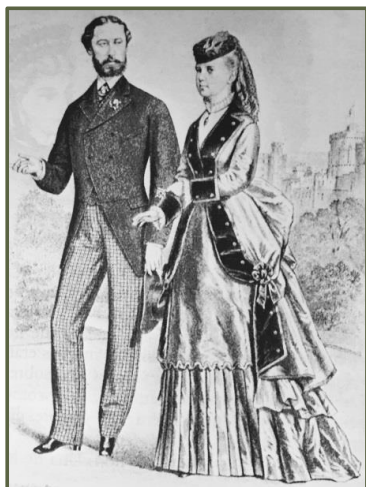
La dècada del 1840, l’home de negocis demanava a la seva dona que, per una part, es dediqués a les feines domèstiques, i per l’altra que no fes res en absolut. En altres paraules, el fet de treballar per part d’una dona, estava mal vist durant aquella època. Això es podia reflectir en la vestimenta femenina que, a causa de l’ús excessiu d’enagos, impedièren que la dona pogués realitzar qualsevol tipus de feina domèstica sense sentir fatiga.

La prosperitat de la dècada dels 50, va provocar en el vestit una creixent complexitat quant a la forma; era quasi impossible reconèixer a la classe treballadora quan aquesta anava vestida amb la seva roba de diumenge: “*La criada vesteix millor que la seva senyora fa deu anys.*”⁴⁶ Les **faldilles** van fer-se més grans, i això va significar l’augment de l’ús dels enagos que, l’any 1856, a causa de la incomoditat, es van substituir per una **gàbia crinolina** o **hooped petticoat**, un enagos sense cercols.

Imatge 67. ‘Una esquina con viento’ (1864). Totes les dones en aquest moment duïen la gàbia de crinolina però aquestes tenien el seu perill. Per això, es va crear una caricatura que mostrava què els hi podia passar a les dones amb crinolina quan bufava un fort vent

⁴⁶ ASK MAMMA, R. S. Surtees, 1853

Imatge 68. Làmina de modes de Tailor and Cutter (1870). La dona llueix un vestit d'estil princesa que complementava amb una jacket.

Més endavant, cap a l'any 1870, va sorgir dues classes de vestits: el vestit d'una sola peça, els **vestits d'estil princesa**, i els que tenien el cos separat de la faldilla. Per complementar, es vestia una jaqueta a sobre, **jacket**, que tenia faldons curts o llargs i formaven una espècie de sobrefaldilla.

Un cas particular de l'evolució de la indumentària femenina durant aquesta etapa, és la popularitat que va tenir la bicicleta, fet que va provocar la creació d'unes **faldilles-pantalons** que van substituir les falde amb llagues curtes ja que resultaven molestes a l'hora de muntar en bicicleta amb aquesta. S'ha de dir que el sorgiment d'aquesta peça bifurcada va provocar un gran escàndol però això no va significar que les joves les seguissin portant. De fet, aquest interès de la dona en l'esport va significar la creació d'un **vestit sastre**: amb una jaqueta, falda i brusa.

Pel que fa la vestimenta masculina, no es va modificar molt durant les últimes dècades d'aquest segle. El **frac** només es vestia per les tardes i s'adornava amb **punys** i un **coll** de seda negra. El **redingot** es vestia a les ciutats i pels matins. També van esdevenir molt populars entre els joves les **americanes**. Cal destacar la gran influència de l'esport durant aquesta època que permetia practicar-los còmodament amb la vestimenta del dia d'etiqueta.

Imatge 69. 'El salón de la moda' (1895). Dones lluint uns vestits sastre.

Durant el romanticisme, trobem diferents peces d'abric durant el romanticisme. L'abric amb major èxit va ser l'anomenat **chesterfield**, que des d'un principi només arribava fins el genolls però que, poc a poc, es va anar allargant. També existia el **top-frock** que s'assemblava molt al redingot, encara que el primera era més lleuger i més gruixut. L'**inverness** i el **ulster** eren capes que es subjectaven a l'abric. El **frac** o **tail coat**, es